

Taal- en stijlgids

first exams 2021

DUTCH A: Literature (SL)

© Deze Taal- en stijlgids is ontwikkeld door Pieter van der Vorm. Behalve voor persoonlijk en niet-commercieel gebruik, is het niet toegestaan iets uit deze tekst te vereenvoudigen, op te slaan in een geautomatiseerd bestand of openbaar te maken, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van VORM Tutoring.

Inleiding

Bij alle onderdelen van het programma *Language A: Literature* is 'language' één van de vier beoordelingscriteria. In de praktijk kan dit criterium zwaar wegen omdat 'taal' ook invloed kan hebben op je scores voor andere criteria:

- Hoe sterker je taalgebruik, hoe beter je je kunt uitdrukken. En door je betere uitleg scoor je al snel een puntje hoger voor andere criteria.
- Als het taalgebruik van een tekst helder, gevarieerd en verzorgd is, ziet de tekst er als geheel sterker uit. Een lezer (de examiner) heeft dan al snel meer oog voor andere kwaliteiten, bijv. in argumentatie en structuur.

Kortom: het criterium 'taal' bepaalt een flink deel van je eindcijfer. Reden om hier extra aandacht aan te besteden. Deze *Taal- en stijlgids* doet je allerlei tips aan de hand.

We beginnen met een vraag: Wat wordt er eigenlijk bedoeld met *language*? Deze vraag is nog niet zo eenvoudig te beantwoorden, want onder 'taal' vallen diverse aspecten, o.a. woordenschat, zinsstructuur, spelling en stijl. Om het maximum aantal punten te scoren, dien je aan de volgende criteria te voldoen:

- **Paper 1 en paper 2:**

Language is very clear, effective, carefully chosen and precise, with a high degree of accuracy in grammar, vocabulary and sentence construction; register and style are effective and appropriate to the task.

- **Individual Oral:**

The language is clear, accurate and varied; occasional errors do not hinder communication. Vocabulary and syntax are varied and create effect. Elements of style (for example, register, tone and rhetorical devices) are appropriate to the task and enhance the oral.

Zoals je merkt wordt bij alle onderdelen belang gehecht aan **stijl**. Merk op dat het bij de eis '*language is clear*' eigenlijk ook al gaat om stijl. En realiseer je dat stijl (= hoe je iets formuleert) van alles omvat: een verzorgde stijl veronderstelt een rijke woordenschat, een goede beheersing van de grammatica, enz.

Deze *Taal- en stijlgids* is per definitie onvolledig. Over taal valt veel meer te zeggen dan in dit document wordt gedaan. Bovendien is elk advies sterk afhankelijk van de leerling. Iedere leerling heeft zijn of haar eigen achtergrond en ontwikkeling. Het is daarom aan te raden om een **persoonlijke checklist** aan te leggen, waarin je 'nuttige tips voor jezelf' bijhoudt.

Deze gids is onderverdeeld in vier afdelingen:

A. Leerstrategieën

B. Stijl

C. Foutenreductie

D. Nuttige links

A. Leerstrategieën

In het programma *Language A: Literature (SL)* word je beoordeeld aan de hand van drie onderdelen: IO, paper 1 en paper 2. Terwijl je je IO tot in de puntjes thuis kunt voorbereiden, krijg je bij paper 1 en paper 2 een tekst/vraag die je niet eerder hebt gezien. Een wezenlijk aspect is bij alle onderdelen de taal: *je moet laten zien dat je taalgebruik aansluit bij de taak en dat je beschikt over een rijke, gevarieerde woordenschat*. Er zijn strategieën om dit te oefenen. We bespreken er hier drie: 1. het bijhouden van een checklist, 2. controle en 3. planning'.

1. Checklist

In de loop van de cursus krijg je van je docent feedback op je huiswerk. Deze feedback zal ten dele betrekking hebben op de ideeën, inhoud en structuur, voor een ander deel op taal. Het is verstandig om in je portfolio een afdeling 'Checklist taal' aan te maken, waarin je taalkwesties opneemt: opmerkingen van je docent en 'mooie/handige woorden' die je in de loop van het programma zelf verzamelt.

Een **checklist taal**, hoe stel je die samen?

Je checklist is een *persoonlijk* document. Het gaat erom dat je er zelf wijs uit kunt. Wat je checklist o.a. kan bevatten:

- een overzicht van fouten waar je docent je op heeft gewezen;
- mooie woorden en uitdrukkingen die je in de loop van de cursus verzamelt;

Om een voorbeeld te geven voor dit laatste: een paar regels hierboven las je de uitdrukking 'betrekking hebben op'. Die ken je wellicht niet, of je gebruikt het niet actief. Hetzelfde geldt voor het woordje 'wellicht' in de vorige zin - een alternatief voor 'misschien'. In je checklist kun je dergelijke woorden en uitdrukkingen noteren.

2. Controle

- Maak er een gewoonte van om *elke* tekst die je in de loop van de cursus schrijft kritisch door te lezen voor je hem bij je docent inlevert. Let hierbij op inhoud én taal.
- Maak gebruik van de mogelijkheden die internet biedt. Zoek je een woord? Maak dan gebruik van sites als www.vandale.nl of www.synoniemen.net. Er bestaan goede spellingcheckers op de computer. Bespreek met je docent of je hier gebruik van maakt of niet, en zo ja op welke manier.

3. Planning

- Oefen het 'met de hand schrijven'. Goede kans dat je niet zo vaak een pen vasthoudt, en zeker niet 1 uur en 45 minuten (= examentijd paper 2) achter elkaar. Oefenen dus! Zodat je bij het examen niet voor verrassingen komt te staan.
- Kies in handgeschreven teksten voor een ruime lay-out, bijv. door steeds een regel leeg te laten. Dit maakt het makkelijker om correcties aan te brengen.

Er valt veel meer te zeggen over leerstrategieën, maar het belangrijkste is: denk er zelf over na wat je wilt verbeteren en hoe! En houd hierover contact met je docent. Met je docent kun je een programma opstellen hoe je je taalgebruik stap voor stap kunt verbeteren.

B. Stijl

Stijl kun je vergelijken met kleding. De één gaat het liefst in een spijkerbroek naar een feest, de ander trekt liever een chique jurk aan. Wat is mooier? Het kan allebei, zolang het je goed staat en bij je past. Het is ten dele een kwestie van smaak, al zijn er grenzen. Je gaat niet in je bezwete sportkleren naar de opera...

In deze paragraaf bespreken we zes aspecten die te maken hebben met stijl.

1. Register

Wat hierboven stond over kleding, geldt ook voor een tekst: niet alles is gepast. In de cursus leer je om *formele* teksten te schrijven. Het taalgebruik, de toon, moet hierbij passen. In plaats van toon wordt ook het woord 'register' gebruikt. De twee uitersten hierbij:

- jip-en-janneke-taal (of: *hagelslagtaal*). Dit is de taal die gebruikt wordt in alledaagse situaties ('Mam, mag ik de hagelslag?'). Dit kan werken als je écht de hagelslag wilt, maar deze toon is niet geschikt voor een essay.
- *professorentaal*: een complexe taal, met lange zinnen en veel moeilijke woorden. Dit lijkt mooi, maar wees hier voorzichtig mee. Want als je dit niet héél goed beheerst, wordt het 'vaag'. En wat wordt verlangd in alle *rubric scores*? Juist. Je taal dient *very clear* te zijn...

Een compromis tussen deze twee uitersten is heldere, precies geformuleerde taal. Wat vaak goed werkt: een niet al te lange zin met één of twee 'mooie woorden'. Een voorbeeldje:

- *De setting van het fragment is zorgvuldig gekozen.*

Dit is een goede zin. Want helder en krachtig, met twee 'mooie woorden', namelijk 'setting' en 'zorgvuldig'.

2. Zinnen: twee handige stilistische middelen

- De vraagzin

Het is je misschien niet opgevallen, maar op de eerste bladzijden van deze *Taal- en stijlgids* ben je al vijf vraagzinnen tegengekomen. Een paar regels hierboven las je bijvoorbeeld: *En wat wordt verlangd in alle rubric scores?* Een vraagzin is een prettig stijlmiddel, dat zorgt voor variatie. Bovendien houdt het de lezer bij de les én creëert het structuur. (Want vervolgens wordt de vraag beantwoord.)

- De elliptische zin (= een zin zonder werkwoord)

Ook deze ben je al enkele keren tegengekomen. Zo las je op de vorige bladzijde de zin: *Juist*. Een zin die bestaat uit slechts één woord. (En even daarna lag je nóg een elliptische zin, namelijk: *Want helder en krachtig, met twee 'mooie woorden'*. (Dit is een elliptische zin, want er is geen werkwoord.)

3. Woordkeuze

Probeer steeds precies (!) te zeggen wat je bedoelt. Een paar tips:

- Wees voorzichtig met de woorden 'positief' en 'negatief'. Zo is 'dit personage is negatief' geen goede zin. Het is te onduidelijk. Wat wordt er bedoeld: is het personage gemeen, oneerlijk, somber, onsympathiek, een mislukkeling?
- Het woordje 'duidelijk' is geen argument. Een examinerator komt maar al te vaak zinnen tegen als: 'Het is duidelijk dat de hoofdpersoon eenzaam is.' Veel sterker is: *Uit '...' (regel x) blijkt dat de hoofdpersoon eenzaam is.*
- Vermijd woorden als 'heel' en 'erg' en zeker de combinatie 'heel erg'. Mooi is: *Het aspect tijd speelt een cruciale rol.* (Beter dan: 'heel erg belangrijke rol'.)
- Probeer te variëren bij het gebruik van signaalwoorden. Enkele synoniemen:
 - omdat => aangezien
 - misschien => wellicht
 - ook => bovendien, eveneens
 - maar => echter (*maar let op de andere zinsstructuur!*)

TIP 1:

Bij de beschrijving van personages of stijl zul je vaak bijvoeglijke naamwoorden willen gebruiken. Je kunt een lijst opstellen van mooie bijvoeglijke naamwoorden en deze oefenen. Bijv.: *levendig, doeltreffend, bevlogen, geestdriftig, welwillend, afkeurend, naïef, strijdlustig, onbezonnen, roekeloos, schandelijk, verontwaardigd, wreed, wanhopig, neerbuigend, wrang, lachwekkend, kwetsend, oprecht, nuchter, afstandelijk, plechtig, moedeloos.*

TIP 2:

Als je mooie, iets formelere woorden wilt verzamelen, kan de volgende site een nuttig hulpmiddel zijn: www.synoniemen.net.

4. Onzekerheid aangeven

Er zijn tal van manieren om onzekerheid uit te drukken. Een paar voorbeelden:

- mogelijk
- misschien/wellicht
- dit doet vermoeden dat
- dit duidt erop dat
- dit suggereert

Als je een passage niet begrijpt, is dat geen ramp. Houd dan voor ogen: *Twifelen is veel sterker dan gokken!* Oftewel: laat zien dat je twijfelt, en waarom. Een woord als 'wellicht' is ideaal om je twijfel op een mooie manier uit te drukken: '*Wellicht is het hoofdpersoonage verliefd, want...*'. (Goed is ook: '*De hoofdpersoon lijkt verliefd, want...*' Er zijn heel wat mogelijkheden om onzekerheid weer te geven.)

5. Constructies met een voorzetsel

In een essay of literaire analyse is het vaak mooi om *constructies met een voorzetsel* te gebruiken. Het gaat hierbij vooral om:

- de combinatie van een werkwoord en een voorzetsel

- Voorbeelden: *pleiten voor, duiden op, verwijzen naar*
- de combinatie van een zelfstandig naamwoord en een voorzetsel
 - Voorbeelden: *met betrekking tot, naar aanleiding van, blijk geven van*

TIP:

Probeer in de loop van de cursus constructies met voorzetsels te verzamelen en te oefenen. Als je zulke uitdrukkingen kunt gebruiken, draagt dat bij aan een mooie, verzorgde stijl.

6. Variatie in zinslengte

Afwisseling is sterk. Hierboven werden al diverse tips gegeven: gebruik eens een vraagzin, varieer in woordkeuze. Enzovoort. Een tekst krijgt bovendien meer kracht als je speelt met het ritme en als je lange en korte zinnen afwisselt. (Lees dit stukje 'variatie in zinslengte' nog maar eens over! Je ziet: er zijn korte en langere zinnen...)

C. Foutenreductie

Een examiner wil uiteraard een zo correct mogelijke tekst. Want bij al te veel fouten zal de examiner zich afvragen: is dit *very clear*? Of: is dit *carefully chosen and precise*? Hieronder volgt een overzicht van fouten die veel worden gemaakt, o.a. door invloed vanuit het Engels. Sommige fouten maak je misschien niet (houden zo!), andere wel (oplettten dus!).

1. Hoofdletters

- De dagen van de week krijgen géén hoofdletter. Correct is: *maandag, dinsdag*, enzovoort. Ook de maanden van het jaar krijgen geen hoofdletter: *januari, februari, maart...*
- In titels krijgt alleen het eerste woord een hoofdletter. Correct is: *De aanslag* (niet 'De Aanslag') van Harry Mulisch.

- Eigennamen krijgen altijd een hoofdletter. Correct is: *Het kleine meisje van meneer Linh* (want 'Linh' is een naam). En ook: 'de Tweede Wereldoorlog' (want de naam van een oorlog).

2. Interpunctie

- Een dubbele punt (:) gebruik je o.a. voor een opsomming. Een puntkomma (;) kun je beschouwen als 'een zachte punt', om twee samenhangende zinnen met elkaar te verbinden. Zie voor een toelichting ook de volgende site: <https://onzetaal.nl/taaladvies/advies/puntkomma>.
- Aanhalingstekens (‘’) gebruik je bij citaten, en als je wilt aangeven dat iets niet letterlijk is bedoeld.
- De apostrof gebruik je soms bij een meervoud en bij een bezitsconstructie. Voorbeelden: auto's, Satrapi's beeldroman. Let op: de apostrof wordt in zulke gevallen alleen gebruikt na klinkers, en niet na een 'e'. Correct is: cafés, Marjan's leven.

3. Auteur + titel

Correct is:

- De roman *Het duister dat ons scheidt* van Renate Dorrestein... (niet 'door')
- De roman *Het duister dat ons scheidt* geschreven door Renate Dorrestein...

Markeer een titel door deze te cursiveren of tussen aanhalingstekens te zetten.

4. Aan elkaar schrijven

Een combinatie van twee zelfstandige naamwoorden wordt meestal als één woord geschreven. De sleutel van de deur van je huis is je huisdeursleutel.

Wat je ook aan elkaar schrijft: de constructie 'er + voorzetsel'

- Ik ben ermee gestopt.
- Ik heb erover nagedacht.

5. Anglicismen (top 10)

- meaning (Eng.) = betekenis (Ned.); mening (Ned.) = opinion (Eng.)
- character (Eng.) = (het) personage (Ned.); (het) karakter (Ned.) = personality (Eng.)
- paragraph (Eng.) = alinea (Ned.)
- line (Eng.) = regel (Ned.) (Een gedicht bestaat uit *strofen* en elke strofe uit een aantal *regels*.)
- actions (Eng.) = handelingen / het handelen (niet: 'de acties van het personage' maar liever 'het handelen van het personage', of ook: 'wat het personage doet')
- in conclusion (Eng.) => Je kunt dit niet vertalen met 'in conclusie'. Hoe dan wel? Meestal laat je dit gewoon weg.
- both... and (Eng.) = zowel... als
- named (Eng.) => (weglaten; voorbeeld: 'de hoofdpersoon meneer Linh...', liever niet 'de hoofdpersoon genaamd meneer Linh')
- to find out (Eng.) = ontdekken, erachter komen (niet: 'uitvinden')
- to take place (Eng.) = plaatsvinden, zich afspelen (niet: 'plaats nemen')

Soms is iets misschien niet helemaal fout, maar is de betekenis of het register in het Nederlands net iets anders dan in het Engels. Een paar voorbeelden:

- description (Eng.) = beschrijving (niet: 'descriptie')
- forced (Eng.) = gedwongen (niet: 'geforceerd')

6. Lidwoorden

Het Nederlands kent twee bepaalde lidwoorden: *de* en *het*. Wanneer gebruik je 'de' en wanneer 'het'? Helaas zijn hier geen regels voor. Voel je het onderscheid tussen

'de' en 'het' niet goed aan? Je bent in dat geval niet de enige. Helaas zijn er geen trucs voor. Je kunt wel gebruikmaken van de twee onderstaande tips:

TIP 1:

Als het gaat om verhaaltechnische termen kun je in je checklist een lijst aanleggen met veelgebruikte de- en het-woorden. Bijvoorbeeld: de roman, de structuur, het thema, het doel, het essay, de persoon, het personage.

TIP 2:

Om te oefenen, of om te testen of je de lidwoorden van een aantal woorden kent, kun je gebruikmaken van deze website: www.welklidwoord.nl.

7. Werkwoorden

- Wanneer je een passage uit een roman navertelt, doe dat dan in de tegenwoordige tijd. Ook als de roman zelf in de verleden tijd is geschreven.
- Het woordje 'word' (zonder 't') komt in formele teksten véél minder vaak voor dan 'wordt'. 'Ik word...' of '...word je' zul je in dat soort teksten immers bijna nooit gebruiken.
- Correct is: 'hij wil' (niet 'hij wilt').
- Let op: *creëren* – *gecreëerd* (let op de plaats van de 'ë')

8. Voorzetsels

Ook bij voorzetsels moet je op je hoede zijn voor Engelse invloeden. Een paar voorbeelden:

- Correct is: *op* die manier (niet: 'in')
- Correct is: *in* regel x (niet: 'op')
- Correct is: Marjane woont vier jaar in Europa (niet: 'voor vier jaar')

9. Voegwoorden 'want' en 'omdat'

De voegwoorden 'want' en 'omdat' hebben bijna dezelfde betekenis. Er is wel een grammaticaal verschil: de woordvolgorde is anders. Vergelijk:

- ... want ik heb geen tijd
- ... omdat ik geen tijd heb

10. Voornaamwoorden

- Verschil hun/hen. Als je het idee hebt dat het *allebei* kan, kies dan voor 'hen'.
- Let erop dat de verwijzing duidelijk is.
 - Niet: *In China wordt veel rijst gegeten. Ze eten die rijst met stokjes.*
 - Wel: *Chinezen eten veel rijst. Ze eten die rijst met stokjes.*

(Het woordje 'ze' kan wel verwijzen naar 'Chinezen', niet naar 'in China'.)

- Congruentie (enkelvoud / meervoud)
 - Niet: *De lezer zal verrast zijn: zij zullen...*
 - Wel: *De lezer zal verrast zijn: hij zal...(óf: De lezers zullen verrast zijn: zij zullen...)*

Wees consequent: enkelvoud óf meervoud, maar niet door elkaar.

11. Structuur

- De woordvolgorde is in het Nederlands vaak anders dan in het Engels:
 - Tereza's mother's behaviour = het gedrag van Tereza's moeder (niet: 'Tereza's moeders gedrag')
- Het Engels gebruikt vaak de 'apostrof-s-constructie', waar je in het Nederlands beter een 'constructie-met-van' van kunt maken:
 - 'the writer's choices' = 'de keuzes van de auteur' (veel mooier dan: 'de schrijvers keuzes').

12. Correct citeren

Bij paper 1 zul je willen citeren uit de tekst die je analyseert. Het is hierbij van belang dat je je citaten correct inbouwt in je tekst. Van je docent ontvang je uitleg hoe je dit precies doet, en in de loop van de cursus zul je dit oefenen.

D. Nuttige links

Hieronder vind je enkele websites die je kunnen helpen je taal te verbeteren. Er zijn natuurlijk veel meer sites; dit is maar een kleine selectie. Bekijk deze sites, zodat je voor elke site weet welke informatie je hier kunt vinden.

www.taaladvies.nl

www.vandale.nl

www.onzetaal.nl

www.cambiumned.nl

www.synoniemen.net

www.ikschrijfbeter.nl

www.beterspellen.nl

www.hbotaaltoets.nl